

Wonen en gewoonte

Jacob Voorthuis

Het mooie, oude, tere tapijt dat een leven is, moet licht zorgvuldig geplaatst in het langzaam vol gerakende huis van herinneringen waarin wel twintig huizen, duizend reizen en een handvol tragedies, farcen en komedies zorgvuldig zijn opgevouwen en weggeborgen: alles op zijn plaats, op speciaal daarvoor gemaakte planken en in speciaal daarvoor gemaakte kasten. Mensen houden van dingen. Sommige mensen houden van veel dingen, anderen van weinig dingen. Ook dat laatste is een bijzonder soort houden van dingen. Een ding is niet zomaar iets, niet zomaar iets waar geld voor is betaald en wat je dan hebt. Dat is het natuurlijk ook, maar een ding is vooral meer; het groeit en rijpt in onze aandacht, in de liefde en vrees. Een ding is niet het voorwerp maar de verhouding die wij ermee aangaan. Een ding is, net zoals het patroon op een tapijt, het wezen van ons leven, hetgeen dat ons leven tot dit leven maakt, ons leven. Een ding wordt pas iets als het een leven vorm weet te geven. Ieder mens is bezig een groot en indrukwekkend tapijt van zijn leven te maken. Wanneer het af is, is het niet zonder foutjes. Ieder levenstapijt is pas volmaakt met foutjes. Het patroon bestaat uit dingen die verhalen zijn, en het gehele universum tot één rijk verhaal binden. Het is de mens, hoe vreemd dat misschien ook klinkt, nooit om het hebben zelf te doen. Het hebben is vooral een spreken. Het hebben is een spiegelen een uitdrukken. Niets mag dan ook zomaar worden weggegooid; kasten hangen vol

kleren uit modebladen die nu lang zijn verkleurd. Alles wordt met zorg weggevouwen, opgehangen, gewikkeld in plastic, en van alles weet de eigenaar tot op het laatst waar het lag en hoe het daar is komen te liggen, hoe het een leven hielp maken. Als jonge man had ik geen geduld voor dingen. Ik beoordeelde- en veroordeelde ze met mijn ongeduld. Maar nu begrijp ik dat “een leven”, net zoals ieder ding, gemaakt moet worden met andere dingen en een plaats moet krijgen, een mooie plaats waar het tot zijn recht komt. Dat is leven: inrichten, plaatsen, verplaatsen, beter plaatsen. Het huis is een leven: een theater, een podium, een auditorium, een kapel, een legendarisch kastenlabyrint en een tombe.

Wonen is leven. Wonen is in eerste instantie een arrangeren, een nevenschikking. Het is een activiteit waarin het plaatsen en het verplaatsen centraal staat. Het plaatsen en verplaatsen ten aanzien van het raam, het licht, de muur, de deur, de route, het uitzicht, het inzicht, het bijzondere, het alledaagse, het handige, het geheime. Wonen is het zich herinneren waar iets is of zou kunnen zijn, het surveilleren en onderhouden van eigendom, het zorg dragen voor de plaatsing van eigendommen. Wonen is de organisatie ter gebruik. In het organiseren worden dingen tot leven geroepen. Ze worden tot het leven van de wonende geroepen. Ze worden sub-organen in een leven waarvan het wonende lichaam de organiserende kern vormt. Wonen is het leven van de bruikende mens die zijn dingen tot leven roept. Wonen is een voortdurend verplaatsen van dingen, beesten en mensen ten bate van gebruik en onderhoud. Ga bij jezelf eens langs: Ik kom binnen, trek mijn schoenen uit en plaats ze in een rekje, ga naar de keuken, trek de ijskast open haal daar het een en ander uit, plaats het op het aanrecht, gooi de verpakking

weg in een vuilnisemmer, de bananenschil in een andere, eet op wat ik wilde eten, ga naar de wc, ik heb hiermee mijn betoog wel rond. Ik kan doorgaan. Wonen behoort tot de technieken van de zelf. Het is een oefenen en uitvoeren van leven. Leven is organiseren en gebruiken. Gebruik heeft verplaatsing, voortdurende stofwisseling. Tijdbesparende woontechnieken, zoals het gebruik van wasmachines, droogmachines en afwasmachines hebben het leven niet beter of slechter gemaakt, ze hebben slechts de voorwaarden veranderd waarop een goed leven mogelijk wordt. Het goed dat deze machines in zich bergen wordt niet zelden teniet gedaan als ze er slechts zijn om tijd te sparen. In het sparen van tijd, gaat tijd verloren in iets anders. Neem bijvoorbeeld de assemblage televisie/afwasmachine. De afwasmachine spaart tijd, en de televisie doodt tijd. Samen bergen ze een ondragelijk paradox: ik heb een afwasmachine en kan daarom meer naar de televisie kijken. Het reflecterende moment van de afwas wordt door de televisie en het gemak van de afwasmachine ontnomen en er wordt niets teruggegeven behalve de stervende tijd, het vergeetbare, de wakkere slaap. Dat klinkt als kritiek op machines maar is dat niet. Ook de televisie maakt het leven niet beter of slechter, maar verandert de voorwaarden waarop een leven mogelijk is.

In zijn boek *Het leven, een gebruiksaanwijzing*, beschrijft Georges Perec onder andere het leven van Bartlebooth, een man die rijk is en met zijn vermogen het zinloze nastreeft. Zijn technieken zijn er op toegespitst. Hij ontwikkelt een leven dat moet uitmonden in een zo zuiver mogelijke zinloosheid. Het lukt hem niet. Zelfs zijn leven, zo zorgvuldig vormgegeven, ontglipt aan de zinloosheid; zijn zinloos doen blijkt opeens zin te hebben, zin te krijgen. De zin stapelt zich op! Want op het moment dat hem

zijn zinloosheid ontnomen dreigt te worden komt hij in opstand om de zinloosheid van zijn doel te waarborgen, zijn zo krijgt zijn leven een doel erbij! Een doel boven op het doel van dit verhaal om als embleem te dienen. De zinloosheid, in de zin van het zonder betekenis of doel verkeren, is onmogelijk te bereiken. Het hangt als een nirwana aan het droogrek van onze fantasie, maar het niets is iets zodra het benoemd wordt en ontkend zichzelf in de benoeming. Zo ook met de zinloosheid. Zoals Theo Maassen het zo prachtig verwoorde, en dit is een extreem voorbeeld: hoe kan zinloos geweld zinloos zijn als je je erna zo lekker voelt? Dat is de gehele waarheid over geweld en zinloosheid. Het geweld is een esthetisch en lichamelijk genot en zo lang het dat is zal het nooit verdwijnen uit de cultuur van de mens. De jacht, het aanzicht van het lijden, het gevoel van macht over de ander, het zijn aspecten van ons esthetisch bestaan die nog niet zijn weggeselecteerd. Zo is het ook met wonen. Er is geen juiste manier van wonen, er is slechts een manier die werkt in een bepaalde situatie. En, vreemd genoeg, zonder sentimenteel te worden, zijn er vele manieren die werken. Elke woonsituatie heeft het potentieel in zich een goed leven te verzorgen. Sommige levenssituaties eisen daar echter een bovenmenselijk vermogen voor terug. Ik benijd die mensen niet. Anderen zijn zo verdacht eenvoudig dat juist het gemak moeizaam wordt. Hun benijd ik ook niet. Hoe het ook zei, de architect kan op iedere situatie inspelen door het huis als een oefenen van het zelf op te vatten. Door de gebruiker van zijn gebruik te doen genieten. Paul Oliver heeft het wonen over de gehele wereld in kaart gebracht. Hij beschrijft daarbij hoe de vorm en het gebruik een wederkerige werking hebben, hoe plaatselijke materialen en technieken vorm geven aan een huis die door maatschappelijke

waarden, normen en praktijken ook een structuur is opgelegd en hoe die twee elkaar wederzijds structureren. Hij beschrijft ook hoe gebruiken en praktische aspecten van het wonen deterritorialiseren als gebruik en reterritorialiseren als gewoonte als ritueel. De gewoonte, of in het Duits, Gewohnthe of Brauch, in het Frans, Habitude, of in het Engels, Habit, hebben allemaal met het wonen een relatie. Maar een gewoonte heeft zijn gebruik doen transformeren. Een gewoonte heeft het kritisch element doen zwijgen in de traditie, de routine, de eeuwige herhaling. Om een gebruiker van het gebruik te doen genieten, moet het gebruik niet tot een zwijgen zijn getransformeerd. Een architect kan het wonen avontuurlijk maken. Maar zelfs het wildste avontuur is onderhevig aan de mogelijkheid van gewenning. Gewenning zit in de mens. De beste woners hebben dit door en weten het schenken van de theepot, de val van het licht, het zicht op de straat blijvend te waarderen en zullen dan ook de machines kritisch gaan benaderen. Het is mogelijk plezier te vinden in het legen van de afwasmachine. Maar een architect die het wonen zelf goed geoefend heeft, en zijn cliënten serieus neemt, weet het wonen een duurzaam en langdurig genieten te maken mitst de gebruiker zelf ook kan wonen.

Jacob Voorthuis, De Genereuze Stad, 2007 en 2011